

Zoetermeer, stad in & op het landschap

WERKNOTITIE

ONDERDEEL VAN HET INSPIRATIEDOCUMENT
VOOR DE RUIMTELIJKE STRATEGIE ZOETERMEER
2040

ATELIER *STADMAKERS ZOETERMEER

oktober 2024

Zoetermeer, stad in & op het landschap.

Zoetermeer, een groen-blauwe stad?

Willem Hermans (Schatbewakers)
Kees van Riet (DuurSamen)
Ad ten Ham (Stadmaker)

‘Een gewoon mens houdt van planten in zijn omgeving omdat ze levend zijn, tegengif zijn voor veel, veel te veel, dode bouwwerken, straten en verkeer. Dat er seizoenen zijn, zou je in de stad vergeten als er geen planten waren, die met hun verandering van knop tot blad, bloei, vruchtvorming en de onvermijdelijke bladafval de bewegingen van leven om ons opvoeren.’ - naar Dick Hillenius.

De groene kracht van Zoetermeer

Groen en water zijn onlosmakelijk verbonden met het karakter van Zoetermeer. Op elk schaalniveau zijn groenblauwe bouwstenen aanwezig, die bijdragen aan de aantrekkelijkheid van de woon-en leefomgeving. Rondom de stad liggen grote groengebieden, die mede de basis vormen voor een grote verscheidenheid aan natuur. De woonwijken kennen een fijnmazige groen en waterstructuur, waarin landschappelijke en cultuurhistorisch betekenisvolle elementen zijn geïntegreerd.

In Zoetermeer woon, werk en verblijf je letterlijk in en tussen de parken. Deze omgeving nodigt uit voor recreëren, ontmoeten en geeft ruimte voor initiatieven uit de samenleving. Sportieve, culturele activiteiten, evenementen, stadslandbouw en (nieuwe) vormen van verstedelijking vinden hier plaats. De toenemende individualisering, meer vrije tijd, bewustwording van vraagstukken over klimaat, natuur, milieu, voedsel en gezondheid betekenen dat er steeds hogere eisen aan de kwaliteit van het leef-, woon-, werkklimaat worden gesteld.

Het is dit gegeven dat binnen een proces van gedifferentieerde groei van zowel wonen werken en verblijven vraagt om de uitbouw en versterking van het aanbod tot een rijk en gevarieerd geheel. Het houdt in dat er richting moet worden gegeven aan een proces van beheerste groei, waar het gaat om woningbouw, werkgelegenheid en om de bescherming van aanwezige ecologische en cultuur-historische waarden.

Kwalitatieve opgave

De versterking van de groene kracht van Zoetermeer is naar 2040 vooral een kwalitatieve opgave geworden. Dit houdt in het vergroten van het maatschappelijk rendement, bruikbaarheid, bekendheid, ontsluiting en de inzet van middelen en de verbreding van mogelijkheden.

Op de agenda moeten staan; de ontwikkeling van ‘groene routes’ van de stad naar de groen-en natuurgebieden (landschap) rondom de stad; ontwikkeling van een

groen/openbaar netwerk waardoor groengebieden met elkaar worden verbonden; het op te stellen groen/openbaar netwerk is randvoorwaardelijk bij verdichting. De verbreding van mogelijkheden kan met name plaatsvinden op de overgang van stad en het omringende landschap. Door de stad en het omringende landschap meer op elkaar te betrekken ontstaan er andere, nieuwe gebruiksvormen. Nu al worden er waterbuffers en voedselbossen aangelegd (Nieuwe Driemanspolder) Of straks richting 2050 op een nog groter schaal bij het Bentwoud aanleg van een nieuw Bentmeer.

Landschap op die schaal biedt ook ruimte voor ander verstedelijkingsvormen: buitenplaatsen, voedselplantages, buurtschappen en nieuwe dorpen.



Suburbane stad

In 2040 onderscheidt Zoetermeer zich in de regio als groene suburbane stad. De stad is dooraderd met een netwerk van groenzones, parken en water. Zij vormen een aansluitend geheel met de groengebieden en delen van het landelijk gebied die de stad omringen. De reeks Vlietlanden/strandwallencomplex, Delftsehout/Bieslandsebos en het veenweidegebied/akkerbouwgebied vormen tezamen met het Rottemerengebied de bouwstenen voor een tweede serie groen/blauwe karakteristieken. Een nieuwe ring om de stad. Zo blijft het groene karakter in 2040 dé basis voor de unieke identiteit van Zoetermeer.

In Zoetermeer woon, werk en verblijf je letterlijk in en tussen de parken. De stad vormt het podium voor het leven in Zoetermeer. De omgeving in en rond de stad nodigt uit voor bewegen, recreëren, ontmoeten en initiatieven uit de samenleving. Hier vinden we cultuur, sport, evenementen en stadslandbouw. Het veenweidegebied, de oorspronkelijke groene kracht van Zoetermeer, is in 2040

verrijkt, versterkt en verlevendigd. Voor Zoetermeer zijn het landschap, water, erfgoed en stedelijk ontwikkeld groen de structurerende elementen voor stedelijke ontwikkeling geweest. Met respect voor die basis willen we Zoetermeer verder laten groeien.

Zoetermeer is ooit op de kaart gezet als een compacte stad met hoogbouw als woonrepertoire, omgeven door een gordel van parken en intern geleed door uitlopers van dat groen tussen de woonbuurten. In Zoetermeer is sedert de jaren zeventig de woontypologie drastisch gewijzigd. De destijds geplande stedelijk ogende hoogbouw is opgevolgd door compacte vormen van laagbouw en de woningvoorraad en de gerealiseerde woonmilieus staan nu als suburbaan te boek. De inmiddels 50 jaar oude wijken komen in aanmerking voor groot onderhoud, maar ook voor vernieuwing met kansen voor verdichting. Behoud van de huidige woonkwaliteit betekent dat verdichting en inbreien niet ten koste mogen gaan van het suburbane groene karakter van de woonwijken. Hoe behoud je, hoe versterk je de suburbane kwaliteiten van de bestaande wijken?

Zoetermeer heeft prachtige parken binnen de gemeentegrenzen en natuurgebieden aan de randen van de stad. In de publicatie De "Green Five" zijn bewoners gevraagd uit een reeks van 23 groen- en natuurgebieden de vijf mooiste gemeentelijke gebieden aan te wijzen. Doel was om natuur onder de aandacht te brengen van jong en oud (zie kaart overzicht groen- en natuurgebieden).



Ingenieursdenken ... aangevuld

Natuur is lange tijd versimpeld tot landschap; tot door menselijk ingrijpen omgevormd productief gebied. Die beheersbaarheid en maakbaarheid van het landschap is typerend voor het "Hollands ingenieursdenken". Het historisch onder controle houden van bijvoorbeeld ons watersysteem met polders, dijken en kunstwerken is de afgelopen jaren aangevuld met andere vormen van watermanagement: meebewegen, in plaats van alleen maar tegenhouden. Ook voor het landschap rondom de steden zijn andere gebruiksvormen dan alleen recreatief verpozen en verblijven in opmars. Landschap inzetten voor het behouden van droge voeten, door de aanleg van waterbuffers. Landschap op die schaal biedt ook ruimte voor andere verstedelijkingsvormen: buitenplaatsen, buurtschappen en nieuwe dorpen. Dat zijn interessante agendapunten voor de regionale woonagenda van de metropoolregio en de provincie Zuid-Holland. En landschap zoals de Meerpolder vraagt om zorgvuldigheid: hoe ermee om mee om te gaan, het open te houden, het te beschermen en traag toegankelijk te maken.

In de gebieden ten zuiden van Zoetermeer heeft al een andere vorm van verstedelijking plaatsgevonden. Glastuinbouw is vaak de opmaat voor verdere verstedelijking met andere programma's dan industrieel geaarde voedselproductie; er wordt ruimte gemaakt voor woningbouw, bedrijfshuisvesting en energievoorzieningen. Kunnen we niet alleen van het gas, maar ook van het glas af? In aansluiting op de voedselproductie die nog steeds in de agrarische gebieden aan de noordzijde van de stad plaatsvindt, neemt de belangstelling voor deze activiteiten toe en verschijnen de eerste voedselbossen.





Het groene karakter van de stad leidt tot het kritisch kijken naar de kwaliteiten van deze bouwstenen op verschillende schaalniveaus en in verschillende vormen. Zo zit Zoetermeer ruim in haar groene jas; meer dan 40 % van het grondoppervlak is groen. We moeten gaan voor een kwalitatieve verbetering, eerder dan kwantitatieve groei; ook bij een toename van het aantal woningen. Dat leidt tot het maken van keuzes en een heroriëntatie van positie en functie van verschillende groene ruimten in de stad.

Verbindt de regio en Zoetermeer op een natuurlijke wijze met groene landschapselementen; dat moet aan de noordzijde op een andere manier dan via de parken aan de zuidzijde. En van dat stelsel is de westzijde met de aanleg van de Nieuwe Driemanspolder gerealiseerd. Ooit was daar op provinciaal niveau sprake van een “Groen-blauw slinger”-concept. Een serie parklandschappen, die vanuit Midden-Delfland, ten zuiden van Delft en onder Pijnacker door tot een groot groen-blauw parkstelsel aan de westzijde van Zoetermeer zou leiden. Dat planologisch concept heeft het - zij het met moeite - gehaald en is geresulteerd in de aansluiting van Delftse hout, de boswachterij De Blij/Bieslandsebos, Westerpark/Nieuwe Driemanspolder, Buytenpark en Meerpolder.

Zo consoliderend als aan de westzijde kent de noord-oostkant bij Zoetermeer een veel diffusere status: een overgang van het Groene Hart, veenweidegebied, openheid naast het opgroeiende Bentwoud. Voor vele partijen is dit nu ook een zoekgebied naar landschapontwikkeling, waterberging en interessante verstedelijkingsvormen. Die verstedelijking is een agendapunt voor regionaal samenwerkingsverband van de aldaar gelegen buurgemeenten, want na 2040 loopt

de woningvraag gewoon nog eventjes door...

De basis van al het groen rondom de stad zit in het Structuurplan 1968, de basis voor de groeikern. Zoetermeer moest een compacte stad worden en tussen de woonwijken en het open landschap moesten "uitloopgebieden" komen. Destijds werd er aan twee grote terreincomplexen gedacht: aan de westzijde een stadspark van 135 ha, grofweg het huidige Westerpark en Buytenpark en als tweede, aan de oostzijde gelegen, een sportpark van 90 ha inclusief een Zoetermeerse plas voor waterrecreatie. Verder was nog een extra sportpark nodig en dat werd het Van Tuylsportpark. De basis is nog terug te vinden, de parken zijn groter geworden en aangevuld met regionale groengebieden als het Balijbos, de Nieuwe Driemanspolder en het Bentwoud.

Aanbevelingen (zie ook de schets groen wensbeeld Zoetermeer 2040)

- Het zou waardevol zijn de ring van groen- en natuurgebieden rondom de stad als een samengesteld geheel te kunnen ervaren. Maak het stelsel als geheel toegankelijk, verbind de onderdelen, slecht barrières en zet de Zoetermeerse Parkrand als groene troefkaart op de regionale agenda.
- Verbind via een aantal scheggen de stad met het buitengebied en gebruik daarbij de historische linten als schakels. Benut de water/weteringen en historische linten beter, herstel waar nodig, maar maak ze ook deelgenoot van nieuwe ontwikkelingen; Leidse wallen, Central park, Dorp en Delftse wallen als nieuw binnen stedelijk parkstelsel.



- Versterk de kwaliteit van de verbindingen van de grotere groenelementen in de stad, zowel naar binnen toe (woonwijken) als naar het groen van de stadsranden (Binnenpark) en maak een aantal nieuwe verbindingen. Ontwerp een nieuwe toekomst van de oude waterlinten zoals de Delftse en Leidse wallenweteringen, voeg een nieuwe betekenis toe (culturele buitenexpositie) en zet het op de kaart als een nieuw publiek toegankelijk park.
- De stad presenteert zich op vele plekken met een niet-ontworpen, publieke zijde aan de openbare stadsranden. Tast af waar je kwaliteiten kunt winnen, openbaarheid kunt vormgeven en nieuwe bebouwing niet uitsluit.
- Vergroot de eigenheid van de bestaande parken, maak meer koppelingen met een grotere omgeving en realiseer faciliteiten voor buurt gebonden passieve recreatie (Meerzicht)

En dan de openbare ruimte...

Zoetermeer kent een hybride stelsel van openbare ruimtes; naast het klassieke repertoire van stadsruimten zoals straten, die complementair zijn aan de gebouwde vorm van bouwblokken, kent een deel van stad een plattegrond van groene ruimten waarin vrijstaande bebouwing losjes is geplaatst. Anders dan bij oudere steden is er zoals in Zoetermeer geen aaneengesloten structuur van publieke ruimte in de vorm van stadsstraten, lanen, pleinen en parken. De grenzen tussen het centrum en de woonbuurten eromheen zijn hard als gevolg van de hoofdontsluitingswegen, de parkeervoorzieningen en de afschermdende (kantoor)bebouwing. En als een wijkontsluitingsweg de naam laan heeft gekregen dan is er ruimtelijk-typologisch nog geen echte statige laan met aan weerszijden bebouwing ontstaan. De klassieke openbare ruimte met drukke, levendige straten, gezellige pleinen en een compact stadspark blijft als wensbeeld boven de tekentafel hangen. Toch is het wenselijk om met de veranderingen die zich aandienen als gevolg van klimaatverandering (hitte/bomen, regenwater/opvang), van een ander gebruik (prioriteit bij het langzaam verkeer) en druk vanuit nieuwe bebouwing als een kwaliteitsimpuls op te vatten.

Faciliteer de aanleg van groene daken, groen-blauwe voortuinen en stel een tegeltaks in bij tuinen met een te groot verhard oppervlak (minimaal 1/2 van het oppervlak niet verhard).

Kwaliteit van het groen in de openbare ruimte op buurniveau mag wel verscheidener, meer afgestemd op de vraag/behoefte uit de buurt en ook wel iets gezelliger ... Activeer in de buurt de eigen zorg/onderhoud van groene plekken

Geef elke wijk een Wijkplein als de openbare huiskamer van die wijk. Als voorbeeld de wijk Meerzicht; sinds de sloop van het wijkcentrum (Albers) mist deze wijk een publiek toegankelijk hart. Er is geen bibliotheek meer, geen algemene kerkzaal en het parkeren domineert de beschikbare ruimte. Ga aub herontwikkelen rondom het station, voeg woningen toe, maak ruimte in de plint voor maatschappelijke activiteiten en ontwerp een echt plein voor deze wijk en haar centrum.

Ga voor klimaat adaptief ontwerp en herinrichting van het openbaar gebied

De sleutelrol van lokaal voedsel

Iedere inwoner heeft voedsel nodig en de natuur biedt ons dat voedsel. Voedsel verbindt mensen daarmee met de natuur (bodem, water, lucht, dieren/organismen, planten). Voedsel verbindt ook mensen onderling, bijvoorbeeld als ze samen voedsel verbouwen, oogsten, koken of eten. Voedsel vervult zo een sleutelrol in het leven van iedere Zoetermeerder.

Plaatsen waar voedsel mensen met de natuur én met mensen verbindt, zijn dan ook belangrijke plaatsen. Dergelijke plaatsen worden voedsel-verbindingsplekken genoemd. Die zijn er in de Zoetermeerse polders en in de stad, in de wijk, in de buurt. Voorbeelden in de polders zijn (productie- en zorg)boerderijen, herenboeren en voedselbossen. In Zoetermeer zijn dat stads-, buurt- volks-, school-, moes- en daktuinen, voedselbomen en -struiken en Praktijkonderwijs groen. Vaak hebben ze diverse functies, zoals economisch (verkoop en horeca), (positieve) gezondheid, sociaal (saamhorigheid, vrijwilligerswerk, recreatie), ecologisch (biodiversiteit, voedseltransitie) en/of onderwijs.

Voedsel-verbindingsplekken zijn bij het opstellen van een ruimtelijke strategie dan ook in meerdere opzichten en op verschillende niveaus van belang.

- **In de buurt:** kleine plekken in de eigen straat waar bewoners in plantenbakken op een paar vierkante meter de verbinding met voedsel kunnen maken en tegelijkertijd zelf eigenaarschap krijgen in de openbare ruimte. Dergelijke micro-verbindingsplekken nemen geen extra ruimte in, zijn goed voor klimaatadaptatie en biodiversiteit en betrekken bewoners bij de zorg voor sociale veiligheid.
- **In de wijk/stad:** Eén grotere voedsel-verbindingsplek van 1000m² op elke 10.000 bewoners is een vitale voedingsbodem voor sociale en fysieke bewegingen die je wilt bereiken met een visie op positieve gezondheid: Hier ontstaan gezondheid, duurzaamheid en gemeenschapszin omdat deze plek van mensen zelf is, er ruimte is voor ontmoeten, meedoen, koken. Er ontstaat een fysieke verbinding met voedsel: contact met de aarde en een toename aan biodiversiteit. Geslaagde voorbeelden zijn Hof van Seghwaert en de Zoete Aarde. Daar wordt voedsel verbouwd en verkocht, is een gemeenschap opgebouwd die integratie, zelfredzaamheid en saamhorigheid bevordert. Door gebruik te maken van pleinen of lege kavels hoeven voedselverbindingsplekken geen grote ruimteclaim te zijn.
- **In de polders:** In de Meer- en Geerpolder zijn boerenbedrijven gevestigd. Ze hebben een regionale, cultuur-historische en een hedendaagse waarde. Kern is het economisch en gezond produceren en verkopen van voedsel met verbindingen naar ontspanning, horeca, sociale cohesie en leefbaarheid. Ze verkleinen de afstand tussen stad en platteland. Net zoals het voedselbos Geuzegroen dat in de Nieuwe Driemanspolder doet.
- **Kortom:** Voedsel-verbindingsplekken bevorderen het welzijn van de inwoners en dus relevant bij de inrichting van de ruimte in Zoetermeer.

COLOFON

Het Inspiratiedocument is de output van een serie bijeenkomsten onder de naam Atelier * Stadmakers onder leiding van Schatbewakers.

Start Ateliers oktober 2023 – feestelijke presentatie Stadsprofielen op de Meer Zoeter Meer – markt van 19 oktober 2024

De ‘kerngroep’ van de Ateliers wordt gevormd door: Arjen van der Burg, Paul Schoenmakers, Flip Bakker, Piet Hekker, Kees van der Riet, Ad ten Ham, Peter Albers, Willem Hermans en Alcuin Olthof.

In een tweede groep vormt een volgende ring om de kern: Tobias Becker Hoff, Ewoud Blom, Natalie Vinke, Simone Langeveld, Suzanne Verboon, Stef Poolman, Janneke Goossens

Vanuit de deelname zijn er o.a. verbindingen met de organisaties van:

- Historisch Genootschap Oud Zoetermeer
- DuurSamen Zoetermeer
- Proef Zoetermeer
- Schatbewakers
- InterLevensbeschouwelijk Overleg Zoetermeer (ILOZ)
- JobHulpmaatje Zoetermeer
- Architectuurpunt Zoetermeer
- Hof van Seghwaert
- Urban Art Studio
- Kunstgarage Franx

Het inspiratiedocument bestaat uit 7 werknotities en een serie van 10 presentatiepanelen;

Disclaimer:

De werkstukken zijn met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Voor onjuistheden en onvolkomenheden met betrekking op de inhoud kan Stichting Schatbewakers op geen enkele wijze verantwoordelijk of aansprakelijk gesteld worden. Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend.

De werknotities zijn in een beperkte oplage fysiek verspreid. In digitale vorm zijn ze terug te vinden op onze website www.schatbewakers.nl

© Copyright Stichting Schatbewakers

cc Delen of gebruik van de inhoud volgens CC Creative Commons: CC BY-SA

Zoetermeer 2024

